

ISSN 2959-1953

ISSN 2959-1961

<https://osvita.eeipsy.org>

<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.23>

ЛИСАК Л.К.,

кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
гуманітарної підготовки,
Донбаська національна академія
будівництва і архітектури,
м. Краматорськ, Україна

ГРИГОР'ЄВА В.А.,

доктор філософії, доцент кафедри
гуманітарної підготовки,
Донбаська національна академія
будівництва і архітектури,
м. Краматорськ, Україна

ЛИСАК Т.К.,

викладач-методист, в.о. начальника,
Відокремлений структурний
підрозділ «Слов'янський фаховий
коледж Національного авіаційного
університету», м. Слов'янськ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ ВИШІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

LYSAK L.K., HRYHORIEVA V.A., LYSAK T.K. **Formation of professional and valuable orientations among future specialists of Technical High schools while studying the disciplines of the humanitarian cycle.** *The article analyzes and summarizes modern approaches to the formation of professional and valuable orientations among future construction workers during the study of humanitarian disciplines at the higher technical educational institution (as an example of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture). The authors substantiate the essence of the concepts "value", "valuable orientations", "professional and valuable orientations", then clarify the content of the concept of "professional and valuable orientations of future specialists", outline the methods and forms of the educational process, which ensure the formation of*

professional and valuable orientations among future specialists of construction specialties. The article emphasizes the idea that the study of humanitarian disciplines in the context of the formation of professional and valuable orientations among future specialists should take into account three pedagogical conditions: an axiological approach, a system of pedagogical technologies (imitation learning methods, electronic educational tools, cognitive technology) and extracurricular work as well.

Keywords: *professional and valuable orientations, humanitarian disciplines, axiological approach, pedagogical technologies, extracurricular work.*

ЛИСАК Л. К., ГРИГОР'ЄВА В.А., ЛИСАК Т. К. **Формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців технічних вишів під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу.** У статті проаналізовано та узагальнено сучасні підходи до формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх будівельників під час вивчення гуманітарних дисциплін у закладі вищої технічної освіти (на прикладі Донбаської національної академії будівництва і архітектури). Обґрунтовано сутність понять «цінність», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації»; уточнено зміст поняття «професійно-ціннісні орієнтації майбутніх фахівців»; окреслено методи і форми навчально-виховного процесу, які забезпечують формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців будівельних спеціальностей. Наголошено на тому, що вивчення гуманітарних дисциплін у контексті формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців має проходити з урахуванням трьох педагогічних умов: аксіологічний підхід, система педагогічних технологій (імітаційні методи навчання, електронні освітні ресурси, когнітивна технологія), позааудиторна робота.

Ключові слова: професійно-ціннісні орієнтації, гуманітарні дисципліни, аксіологічний підхід, педагогічні технології, позааудиторна робота.

Сьогодні українське суспільство потребує конкурентоспроможних фахівців, які не лише досконало володіють своєю спеціальністю, а й прагнуть до постійного і свідомого самовдосконалення, саморозвитку та досягнення належного рівня професійної майстерності. Підґрунтям для збагачення внутрішнього духовного потенціалу майбутніх інженерів-будівельників є формування системи професійно-ціннісних орієнтацій, що є одним із важливих компонентів професійної підготовки. Адже недостатня увага до формування професійних ціннісних орієнтацій як чинника розвитку особистості породжує неповне розуміння студентами сутності та важливості цінностей їхньої майбутньої професійної діяльності.

Порушена проблема є основою розвідок багатьох дослідників. Огляд літератури засвідчує, що більшість наукових праць присвячена формуванню професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів (К. Гордєєва, Г. Кондратенко, О. Мельник, В. Паскар, К. Романенко, Ю. Ростовська, М. Федоренко та інші), майбутніх практичних психологів (Л. Мохнар, М. Фомич та інші), майбутніх мистецтвознавців (О. Плохотнюк), майбутніх аграріїв (В. Бурковська, О. Жулінська), майбутніх юристів (О. Мурзіна), майбутніх фахівців природничо-математичних спеціальностей (І. Марценюк), майбутніх військовослужбовців (Ю. Горбенко, Є. Дермельова, І. Роман), майбутніх фахівців із бухгалтерського обліку (В. Дем'янюк), майбутніх архітекторів (О. Камінська).

Отже, здебільшого акцентується увага на формуванні професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, які за освітньо-професійною програмою мають ширші можливості для розвитку ціннісних орієнтацій. Тому можна констатувати, що проблема формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців будівельних спеціальностей на сьогодні є малодослідженою.

Мета розвідки – проаналізувати та узагальнити сучасні підходи до формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх будівельників під час вивчення гуманітарних дисциплін у закладі вищої технічної освіти (на прикладі Донбаської національної академії будівництва і архітектури).

Основними завданнями праці є:

- обґрунтування сутності понять «цінність», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації»;
- уточнення змісту поняття «професійно-ціннісні орієнтації майбутніх фахівців»;
- аналіз методів і форм навчально-виховного процесу, які забезпечують формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців будівельних спеціальностей.

Методологія. Для вирішення поставленої мети були використані теоретичні й емпіричні (спостереження за навчально-виховним процесом) методи дослідження.

Сьогодні одним із головних завдань вищої технічної школи є підготовка конкурентоспроможних фахівців, професіоналів своєї справи. Більшість науковців наголошують на тому, що для професійного становлення майбутніх фахівців і їхнього подальшого зростання у професійній діяльності необхідна певна система професійно-ціннісних орієнтацій. Формування цих цінностей є важливим завданням сучасної вищої освіти. Саме поняття «цінність» трактується як позначення належного, бажаного до ідеалу, коли бажане й ідеал у соціальній діяльності є основою особистої діяльності. Т. Белан зазначає, що цінностями навчання є:

- цілі навчання як формувальна ланка розуміння наукових і людських (гуманних) цінностей та явищ навколишнього світу;
- знання, здобуті під час навчання;
- результат навчання як необхідність розвитку і саморозвитку особистості;
- умови навчання, що сприяють актуалізації предметного змісту [1, с. 131].

На думку С. Сосніхіної, ціннісні орієнтації – це особливий змістовний ціннісно-смысловий вимір, який виокремлює людину як особистість, виникає і формується в процесі взаємодії як соціокультурних (зовнішніх умов), що складають ціннісний зміст навколишнього середовища, так і індивідуально-особистісних особливостей (вікових, типологічних або соціально-психологічних). Ціннісно-смыслові орієнтації, як стійкі властивості особистості, формуються і розвиваються в процесі професійної та навчальної діяльності [7, с. 224].

О. Жулінська пропонує процес формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців розглядати як три взаємопов'язані складові:

- I – переоцінка цінностей та ідеалів під час обрання майбутньої професії і закладу вищої освіти;
- II – засвоєння цінностей, насамперед, через засоби масової інформації, лекційно-практичні заняття, а також самоосвіту;
- III – формування ціннісних орієнтацій через особисте внутрішнє ставлення до об'єктивних умов своєї життєдіяльності. Формування ціннісних орієнтацій – це набуття фахових знань, які допоможуть молодому фахівцеві свідомо й сумлінно виконувати професійні обов'язки [2].

Професійно-ціннісні орієнтації є складовою поняття «ціннісні орієнтації», що конкретизує загальні характеристики ціннісних орієнтацій щодо специфіки професії, професійної діяльності.

Поділяємо думку Т. Белан, що під час навчання в закладі вищої освіти у майбутніх фахівців формуються такі основні групи професійно-ціннісних орієнтацій:

- знання науково-теоретичних основ навчальних дисциплін;
- взаємини як основний механізм функціонування цілісної професійної діяльності;
- уміння як орієнтир на планування професійної діяльності, до вибору ефективних засобів, форм і методів її реалізації, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в трудовому колективі.

Сформовані професійно-ціннісні орієнтації майбутнього фахівця є основою для успішної професійної діяльності, оскільки:

- стимулюють його до розвитку професійних здібностей через потреби, інтереси, мотиви, установки, взаємини;
- відіграють значну роль у поведінці та діяльності;
- визначають напрями фахової діяльності;
- коригують його діяльність через оцінки, орієнтації та установки, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації.

О. Камінська слушно зауважує, що професійно-ціннісні орієнтації майбутніх фахівців закладів вищої технічної освіти характеризуються такими ознаками:

1. Двоєдина мета: професійна підготовка і ціннісні орієнтації є двоєдиною метою професійної освіти, що передбачає оптимальне поєднання спеціальних і гуманітарних знань в її змісті.

2. Єдність ціннісної та професійної спрямованості особистості: наявність у ціннісних орієнтаціях елементів спрямованості особистості – ідеалів, установок, потреб, інтересів, мотивів.

3. Творчість: реалізація творчого потенціалу майбутнього інженера.

4. Гуманізація: формування не лише професійних, а й особистісних якостей майбутнього інженера, що можливе за умов пріоритету гуманістичних ідей у процесі професійної підготовки [5, с. 112].

Нам імponує думка Д. Щепової, що вивчення гуманітарних дисциплін у контексті формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців має проходити з урахуванням трьох педагогічних умов [8].

Ці три педагогічні умови враховуємо й ми під час формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх будівельників під час викладання гуманітарних дисциплін у Донбаській національній академії будівництва і архітектури:

Перша умова – реалізація аксіологічного підходу у відборі змісту навчального матеріалу з урахуванням особливостей виховного впливу дисциплін гуманітарного циклу.

Аксіологія (від грец. *axia* – цінність і *logos* – учення) – філософське вчення про природу цінностей і структуру ціннісного світу, цілі та зміст освіти, форми і методи навчання, шляхи організації педагогічного процесу і шкільного життя [6].

Насамперед це забезпечення засвоєння студентами теоретичних положень аксіології та різнопланової інформації про цінності, загальнолюдські цінності, професійні ціннісні орієнтації. У Донбаській національній академії будівництва і архітектури викладачі кафедри гуманітарної підготовки на лекційних і практичних заняттях використовують аксіологічний підхід через зміст навчального матеріалу. Наприклад, використання на заняттях з навчальних дисциплін «Психологія», «Філософія», «Соціологія» та ін. притч повчального характеру, які добираються відповідно до запланованих тем. Під час організації процесу навчання викладачеві важливо орієнтуватися на те, щоб допомогти студентові не лише засвоїти різноманітні наявні парадигми і концепції, але й особистісно «вирости», досягаючи професійної та особистісної ідентичності. Будь-яка притча – це джерело духовних знань, які формують світогляд і мислення людини. В образній, художній формі притча змушує по-новому подивитися на себе та на оточення, на взаємини з людьми, сприяє кращому, більш глибокому саморозумінню і розумінню іншої людини. В освітньому процесі притча може бути використана як допоміжний матеріал на лекції, практичному і семінарському заняттях.

Для прикладу подаємо деякі притчі, які пропонуються здобувачам другої вищої освіти на лекційних заняттях з дисципліни «Професійна етика та психологія спілкування» як проблемні і дискусійні питання, після обговорення яких студенти самостійно визначають мораль запропонованої розповіді:

Тема лекції: Вибір професії – моральна проблема.

Притча «Професор і випускники» <https://zatyshok.net.ua/10953/>

Мораль притчі – найбільш щасливі люди – це не ті, які мають все найкраще, а ті, які отримують все найкраще з того, що мають.

Тема лекції. Конфлікт у трудовій діяльності.

Притча «Про рай і пекло» https://studopedia.ru/20_92474_vprava-serditi-kulki.html Мораль притчі – варто навчитися взаємодіяти між собою.

Тема лекції. Принципи моралі. Професійний кодекс.

Притча. Люди стають тим, що ми побачимо в них <https://osoblyva.com/lyudy-navkolo-nas-stayut-ty-m-shho-my-v-nyh-znahodymo-dyvovyzhna-prytchayaka-zminyut-vashe-zhyttya/> Мораль – дотримуючись принципів моралі, ти знайдеш серед колег більше друзів і однодумців.

Під час викладання української мови (за професійним спрямуванням) притчі є не лише допоміжною ланкою у формуванні мовленнєвої фахової культури, а й майданчиком для усвідомлення сенсу здобуття фахових знань,

ціннісних складових майбутньої професії. Так, наприклад, вхідним контролем для студентів є текст притчі про трьох будівельників (<https://www.facebook.com/primebud/posts/1107611132645557/>), на основі якого здобувачам освіти необхідно написати невеликий твір-роздум «Моя майбутня професія».

На думку авторів, аксіологічний підхід під час викладання гуманітарних дисциплін сприяє формуванню у студентів таких умінь:

- відшліфувати негативне і навчатись позитивному;
- самостійно знаходити шляхи подолання труднощів у майбутній професійній діяльності;
- мати власну стійку позицію щодо виконання службових обов'язків у різних ситуаціях професійної діяльності.

Друга умова – розробка та впровадження форм і методів навчання у викладання гуманітарних дисциплін, що спрямовані на формування ціннісного сенсу професії будівельника. Так, на лекційних і практичних заняттях у цьому контексті використовуємо такі педагогічні технології:

1. Імітаційні методи навчання, що побудовані на імітації професійної діяльності. За допомогою таких методів заняття можуть проводитися як в ігровій, так і в неігровій формі, які, на нашу думку, допомагають розкрити творчий потенціал майбутніх фахівців; навчити їх самостійно і критично мислити; встановити рівноправні партнерські стосунки між керівником і підлеглим, підлеглим і керівником, співробітником і співробітником, робітником і клієнтом тощо.

2. Електронні освітні ресурси. Досвід викладання засвідчує, що практичні заняття, які мають електронно-освітнє підґрунтя, дають можливість значно підвищити рівень оволодіння новим матеріалом, сформувати навички та вміння щодо здобутих на лекції теоретичних знань.

Чітко організована і правильно спланована робота з електронними освітніми ресурсами активізує мислення сучасного студента, сприяє розвитку творчих, креативних, дослідницьких здібностей, підвищує мотивацію оволодіння професійними здібностями тощо.

3. Когнітивна технологія через використання краєзнавчого матеріалу. Адже краєзнавство – це невід'ємна ланка у підготовці національно свідомих патріотів України, духовно і морально багатих людей, міцне підґрунтя для оволодіння професійно-ціннісними орієнтаціями, які набуваються внаслідок знайомства з трудовими досягненнями видатних будівельників рідного краю.

4. Пошуково-дослідницька робота є однією із педагогічних технологій, що сприяє розвитку професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців, стимулює їхню пізнавальну й творчу активність, формує соціально-професійну спрямованість через вміння та навички планувати свою роботу, самостійно

відбирати і накопичувати матеріал, аналізувати факти, ухвалювати рішення, оцінювати себе та інших.

Вважаємо, що використання таких педагогічних технологій в організації освітньої діяльності допоможе підготувати фахівців-будівельників до сучасних умов ринкової економіки, сформувати професійно-ціннісну спрямованість.

Третя умова – формування мотивації та творчого ставлення до професійної діяльності в процесі позааудиторної роботи кафедри гуманітарної підготовки. Погоджуємося зі словами О. Камінської, що спеціальні та гуманітарні знання є потужним стимулом формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців. Варто, щоб ці знання здобувалися не лише під час вивчення навчальних дисциплін, а й у позааудиторній діяльності [4].

Позааудиторні заходи – це літературно-музичні вечори, зустрічі з відомими людьми, інтелектуальні ігри, КВБ, зустрічі з випускниками вишу, науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, колективний перегляд відеофільмів, тренінги тощо сприяють розвитку особистості майбутнього фахівця будівельної галузі, формують його професійно-ціннісний світогляд.

Отже, гуманітарні дисципліни в технічному виші є основним підґрунтям для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх будівельників, міцним фундаментом їхнього духовного та культурного розвитку.

Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця – багатогранний, тривалий і взаємообумовлений процес, який потребує комплексної і цілісної методики ефективних педагогічних технологій.

Вважаємо, що поєднання в освітньому процесі трьох запропонованих педагогічних умов, а саме: аксіологічний підхід, система педагогічних технологій, позааудиторна робота сприяє формуванню позитивної мотивації до оволодіння професійно-ціннісними орієнтаціями майбутніми фахівцями будівельних спеціальностей.

Окреслена проблема не вичерпується матеріалами цієї розвідки. Результати дослідження є вагомою основою для подальшої розробки підходів до її розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Белан Т. Г., Носовець Н. М. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2019. Вип. 4 (160). С. 130–133.
2. Жулінська О. В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді в психолого-педагогічних умовах. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Харків, 2011. № 32–33. С. 293–298.

3. Кавецький В. В. Гуманізація вищої інженерної освіти як умова її вдосконалення. URL: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humeld/2008> (дата звернення: 15.05.2021).
4. Камінська О. М. Методи і форми навчально-виховного процесу, які забезпечують формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців технічного профілю. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020. Вип. 8 (128). С. 79–82.
5. Камінська О. М. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів технічного університету. Молодь і ринок. 2011. № 5. С. 111–114.
6. Слостенін В. А. Введение в педагогическую аксиологию. Москва: Академия, 2003. 192 с.
7. Сосніхіна С. Є. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді: міждисциплінарний підхід. Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Психологія. Одеса, 2016. Том 21. Вип. 3 (41). С. 222–230.
8. Щєпова Д. Р. Особливості вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування професійних ціннісних орієнтацій студентів-аграріїв. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2012. № 2 (18). С. 148–151.

Transliteration of References:

1. Belan T.H., Nosovets N.M. (2019). Formuvannia profesiino-tsinnisnykh oriiientatsii maibutnikh uchyteliv tekhnolohii. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Vyp. 4 (160). S. 130–133.
2. Zhulinska O.V. (2011). Formuvannia tsinnisnykh oriiientatsii suchasnoi studentskoi molodi v psykhologo-pedahohichnykh umovakh. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity. Kharkiv. № 32–33. S. 293–298.
3. Kavetskiy V.V. (2021). Humanizatsiia vyshchoi inzhenernoi osvity yak umova yii vdoskonalennia. URL: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humeld/2008> (data zvernennia: 15.05.2021).
4. Kaminska O.M. (2020). Metody i formy navchalno-vykhovnoho protsesu, yaki zabezpechiut formuvannia profesiino-tsinnisnykh oriiientatsii maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnoho profiliiu. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M P. Drahomanova. Serii 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). Vyp. 8 (128). S. 79–82.
5. Kaminska O.M. (2011). Formuvannia profesiino-tsinnisnykh oriiientatsii studentiv tekhnichnoho universytetu. Molod i rynek. № 5. S. 111–114.

6. Slastenin V.A. (2003). Vvedenie v pedagogicheskuyu aksiologiyu. Moskva: Akademiya. 192 s.
7. Sosnikhina S.Ye. (2016). Tsinnisni oriiantatsii suchasnoi studentskoi molodi: mizhdystyplinarnyi pidkhd. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova. Psykholohiia. Odesa, Tom 21. Vyp. 3 (41). S. 222–230.
8. Shchepova D.R. (2012). Osoblyvosti vyvchennia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin u konteksti formuvannia profesiinykh tsinnisnykh oriiantatsii studentiv-ahraryiv. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky. № 2 (18). S. 148–151.

LYSAK L.K.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Humanitarian Training, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
Kramatorsk, Ukraine
<http://orcid.org/0000-0003-3029-0320>
E-mail: lklysak@ukr.net

HRYHORIEVA V.A.

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Humanitarian Training, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
Kramatorsk, Ukraine
<http://orcid.org/0000-0002-1909-9317>
E-mail: hrygorievav@ukr.net

LYSAK T.K.

Teacher-Methodologist, Acting Head, Separated Structural Subdivision “Sloviansk Applied College of the National Aviation University”, Sloviansk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7449-0100>
E-mail: tklysak@ukr.net

FORMATION OF PROFESSIONAL AND VALUABLE ORIENTATIONS AMONG FUTURE SPECIALISTS OF TECHNICAL HIGH SCHOOLS WHILE STUDYING THE DISCIPLINES OF THE HUMANITARIAN CYCLE

<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.24>